

INTEGRACJA FUNKCJI OCHRONNEJ I FUNKCJI GOSPODARCZYCH NA OBSZARACH CHRONIONYCH

Świadomość konieczności uwzględniania czynnika ekologicznego w naukach ekonomicznych staje się coraz bardziej powszechna, zarówno wśród teoretyków, jak i praktyków gospodarczych. Mimo to, że działalność gospodarcza jest prowadzona w środowisku przyrodniczym przy wykorzystaniu jego zasobów i walorów, ekonomiści przez długie lata nie dostrzegali, nie doceniali lub wyraźnie ignorowali ścisłe związki istniejące pomiędzy gospodarką a środowiskiem. Stosunkowo niedawno zaczęto zdawać sobie sprawę ze skali i konsekwencji zmian, jakie człowiek dokonuje w środowisku przyrodniczym. O konieczności, a w głównej mierze o zakresie ochrony środowiska zdecydowały motywy biologiczne i społeczne.

Dopiero postępujące zanieczyszczenie środowiska, powodujące wzrost wymiernych strat gospodarczych wykazało, że również z ekonomicznego punktu widzenia ochrona zasobów przyrodniczych jest działalnością nie tylko zasadną, a wręcz niezbędną.

W związku z nasilającymi się procesami urbanizacji oraz intensyfikacji gospodarki rośnie rola obszarów chronionych w zachowaniu wysokiej jakości środowiska przyrodniczego. Obszary te stają się stopniowo jedynymi enklawami, które umożliwiają egzystencję wielu różnym gatunkom roślin i zwierząt. Tereny chronione to obiekty niezwykle ważne dla badań naukowych, np. ekologicznych, genetycznych, fizjologicznych oraz dla obserwacji zmian zachodzących w ekosystemach (monitoring ekologiczny). Wzrasta również znaczenie stref chronionych jako obszarów uprawiania turystyki i rekreacji. Stąd też można zaobserwować dążenie do zwiększania powierzchni chronionych.

Aby zachować dla przyszłych pokoleń możliwie wszystkie wartościowe przyrodniczo i krajobrazowo tereny, docelowo różnymi przestrzennymi formami ochrony zamierza się objąć około 1/3 terytorium naszego kraju.

Niepokojące w tym kontekście wydaje się istnienie zagrożeń równowagi środowiskowej, dotyczące również dużej części omawianych obszarów. Zagrożenia te są wynikiem zwiększania siły oddziaływania procesów gospodarczych na środowisko przyrodnicze. Źródła zagrożeń zlokalizowane są zarówno poza obszarami chronionymi (głównie ze strony przemysłu), jak i w ich granicach czy też w bezpośrednim ich sąsiedztwie

(np. gospodarka rolna, leśna, również przemysł, turystyka). Źródła zewnętrznych zagrożeń są trudne do zlokalizowania. Ich likwidacja wymaga wprowadzenia szeregu kompleksowych rozwiązań w sferze społecznej i ekonomicznej w skali krajowej i międzynarodowej, np.: reorientacja celów rozwoju społecznego i gospodarczego, zmiany w polityce społecznej i gospodarczej, zmiany w prawodawstwie oraz w tradycyjnie pojmowanej teorii ekonomii. Chodzi tu m.in. o szerokie uwzględnianie w rachunku ekonomicznym kosztów i korzyści, jakie wiążą się z gospodarowaniem zasobami środowiska przyrodniczego.

Zagrożenia zlokalizowane na obszarach chronionych są łatwiejsze do identyfikacji oraz wydają się być w stosunkowo krótkim czasie możliwe do ograniczenia czy też całkowitego wyeliminowania. Nie należy tu utożsamiać ograniczenia zagrożeń z ograniczeniem działalności gospodarczej na obszarach chronionych. Wprawdzie dominująca rola środowiska przyrodniczego w obrębie stref chronionych, usankcjonowana ochroną prawną, nakłada na wszystkie działające tam podmioty obowiązek podporządkowania funkcji ochronnej wszelkiej prowadzonej działalności, nie musi to oznaczać jednak rezygnacji z aktywności gospodarczej.

Do niedawna status ochronny nadawano głównie obszarom mniej atrakcyjnym dla inwestorów, o relatywnie małym zaludnieniu i stosunkowo niskich cenach nieruchomości, stąd ochrona miała marginalne znaczenie ekonomiczne. Obecnie wysuwane są postulaty, by w miarę zwiększania powierzchni chronionych, system ochrony środowiska stawał się integralną częścią systemu gospodarczego. Ponadto podkreśla się, że obszary chronione winny być traktowane jako obszary wdrożeń nowych metod i środków planowania przestrzennego oraz programowania, realizacji i kontroli działalności gospodarczej. Powinny one pośrednio oddziaływać na pozostałe obszary, upowszechniając przykłady proekologicznego myślenia, oraz systemowego, racjonalnego, ze społecznego punktu widzenia, działania.

Istotne znaczenie dla integracji działalności ochronnej i gospodarczej, w celu dążenia do osiągnięcia optymalnej efektywności gospodarowania zasobami przyrody, ma wprowadzenie na omawianych obszarach zasad ekorozwoju. Idea rozwoju zrównoważonego wymaga, aby w procesach rozwojowych brać również pod uwagę kryteria przyrodnicze, które określają podział przestrzeni na różne cele użytkowania zależnie od istniejących zasobów i walorów naturalnych oraz potrzeb utrzymania równowagi ekologicznej.

W odniesieniu do obszarów chronionych celem tym jest pełnienie różnego rodzaju funkcji gospodarczych i pozagospodarczych o znaczeniu ponadregionalnym, tj.: ochronnej, naukowo-badawczej, dydaktycznej,

rolniczej (np. produkcja bezpiecznej żywności), turystyczno-rekreacyjnej, przyrodolecniczej i gospodarki wodnej. Zwraca się uwagę, że konieczność zabezpieczenia możliwości realizacji potrzeb społecznych obecnego oraz przyszłych pokoleń jednoznacznie przemawia za zachowaniem zasobów i walorów omawianych obszarów w możliwie najlepszym stanie, wobec czego niezbędne jest opracowanie szczegółowej strategii rozwoju tych obszarów.

Strategia taka powinna pogodzić ochronę środowiska, traktowaną pierwszoplanowo w strefach chronionych, z potrzebami ich rozwoju społeczno-gospodarczego w celu zaspokojenia potrzeb miejscowej ludności. Należy bowiem dążyć do tego, by realizacja polityki proekologicznej, wymagającej wysokiej świadomości i dyscypliny administracyjno-prawnej, była akceptowana przez lokalną społeczność, pomimo że stwarza wiele ograniczeń w stosunku do użytkowników określonych zasobów. Osiągnięcie tego celu wydaje się możliwe, jeśli rygory te nie będą bezwzględnie ograniczały działalności gospodarczej, lecz będą pomocne w wytyczaniu racjonalnych kierunków rozwoju, szeroko uwzględniających uwarunkowania przyrodnicze.